

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE DOLAYLI VE DOLAYSIZ VERGİLERİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

Melike HOYLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Lisansüstü Öğrencisi

melikehoylu@gmail.com

orcid: 0000-0002-1977-0414

Mehmet Akif KARA

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

akifkara@hotmail.com

orcid: 0000-0001-6664-4755

Özet

Ekonomik büyümenin teşvik edilmesinde vergiler mali bir araçtır ve maliye politikası ile gerçekleştirilmek istenen amaçlar için kullanılır. Verginin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi dolaylı ve dolaysız vergiye göre iki yönlüdür. Dolaysız vergilerin kaynak dağılımı üzerindeki etkisi ekonomide belirli alanlara kaynak aktarımının yapılması şeklinde çeşitli vergi istisnaları, indirimler ve iade gibi uygulamalardır. Vergi avantajları ile ekonomik kaynaklar teşvik edilmektedir. Dolaylı vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergilerdir ve verginin konusu piyasadaki mal ve hizmetlerden oluşur. Bu vergiler mal ve hizmetlerin görece olarak fiyatlarında değişikliğe yol açarak ekonomideki fiyatların yol gösterici rolünün bozulmasına ve kaynak dağılımında etkinsizliğe neden olmaktadır. Ancak bu vergiler tüketimin kısılmasına ve tasarrufların teşvik edilmesine bağlı olarak ekonomik büyümeye de katkı sağlayabilmektedir.

Bu çalışmada, 1990-2019 yılları dikkate alınarak Türkiye’de dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri birim kök, vektör otoregresyon (VAR) ve eş bütünleşme yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre dolaylı vergilerin ekonomik büyümeyi olumlu; dolaysız vergilerin olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunda dolaylı vergi tahsilatının dolaysız vergiye göre kolay olması etkili olabilmektedir. Ancak dolaylı vergi tahsilatının kolay olması ekonomide kaynak kullanımını arttırmasına rağmen gelir dağılımında adaleti bozacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Dolaylı Vergi, Dolaysız Vergi, VAR Analizi

Geliş Tarihi / Receive: 30 Eylül 2022

Kabul Tarihi / Acceptance: 13 Aralık 2022

Yazar Katkıları:

Birinci Yazar: %50

İkinci Yazar: %50

THE EFFECTS OF INDIRECT AND DIRECT TAXES ON ECONOMIC GROWTH IN THE TURKISH ECONOMY

Melike HOYLU

M.A. Student, Kahramanmaraş Sütçü İmam University

melikehoylu@gmail.com

orcid: 0000-0002-1977-0414

Mehmet Akif KARA

Assoc. Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam University

akifkara@hotmail.com

orcid: 0000-0001-6664-4755

Abstract

Taxes are a fiscal instrument in promoting economic growth and are used to achieve the objectives of fiscal policy. The effect of taxes on economic growth is twofold according to direct and indirect taxes. The effect of direct taxes on resource allocation is to transfer resources to certain areas of the economy through various tax exemptions, discounts and refunds. Economic resources are incentivized through tax benefits. Indirect taxes are levied on expenditures and collected from goods and services. These taxes lead to changes in the relative prices of goods and services, distorting the guiding role of prices in the economy and causing inefficiency in resource allocation. However, these taxes can also contribute to economic growth, depending on curtailing consumption and stimulation of savings.

In this study, considering the years 1990 -2019, the effects of direct and indirect taxes on economic growth in Turkey were analyzed using unit root, vector autoregression (VAR) and cointegration methods. According to the results of the analysis, while indirect taxes affect the economic growth positively; direct taxes, negatively. The fact that indirect tax collection is easier than that of direct tax may have caused this result. However, we should take into account that while easeness of indirect tax collection may increase resource use, it will distort the fairness of income distribution.

Keywords: Economic Growth, Indirect Tax, Direct Tax, VAR Analysis

Giriş

Ekonomik büyüme belirli dönemde reel hasıladaki meydana gelen artıştır. Geçmişten günümüze kadar makro hedeflerin başında önemli yer tutan ekonomik büyüme, bir ülkede üretim faktörleri miktarının veya bu üretim faktörleri miktarının verimliliğinin artmasıyla gerçekleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre sermaye birikiminin yetersiz olmasından dolayı özellikle gelişmekte olan ülkelerin gelişmişlik farkını kapatabilmesi, ekonomik büyümenin sürdürülmesine bağlıdır.

Ekonomik büyüme hedeflerinin gerçekleşmesinde etkin maliye politikası aracı olarak vergiler önemli yer tutmaktadır. Vergiler de uygulanmakta olan vergi yapısına bağlı olarak ekonomik büyümeyi olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Gelişmiş ülkelerin vergi yapısına bakıldığında dolaysız vergilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Dolaysız vergiler kalkınmış ülkelerin en önemli gelir kaynağıdır. Maliyecilere göre dolaysız vergi, yükümlünün mali gücünü doğrudan vergilendirdiği için adildir. Ancak son yıllarda küreselleşmeyle birlikte sermayenin serbestçe hareket olanağının artması ve yabancı sermayeyi ülkelere çekmek isteyen ülkeler vergi sistemlerinin de dolaysız vergilerin payını azaltmaktadırlar. Dolaysız vergilerin tahsilat ve denetiminde güçlükler yaşanması ve aynı zamanda, yetersiz üretim kapasitesi ve özel sektörün varlığı, gelişmekte olan ülkeleri dolaylı vergilere yönlendirmektedir. Kamu giderlerinin finansmanı için gereken kaynak ağırlıklı olarak tüketim üzerinden alınan vergilerle tahsil edilmektedir.

Dolaylı ve dolaysız vergi türlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin Türkiye ekonomisi açısından incelendiği bu çalışmada öncelikle vergiler ve vergi türlerinin teorik olarak büyüme üzerindeki etkisi ve etkileme kanalları belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra vergi türlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen uygulamalı çalışma sonuçları analiz edilmiş ve son bölümde ise Türkiye’de dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Cobb-Douglas üretim fonksiyonuyla tahmin edilmiştir.

1. Teorik Çerçeve

3 Devletler, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak için mali kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Kamu giderlerini karşılamak amacıyla halktan alınan parasal kaynaklara kamu geliri denir. Kamu gelirlerini oluşturan kaynaklar içerisinde en önemlisi vergilerdir ve vergilerden sonra resimler, harçlar, parafiskal gelirler, şerefiyeler, borçlanma ve diğer gelirler gelmektedir (Sağdıç, 2015: 6). Klasik maliyecilere göre vergi; gerçek ve tüzel kişilerden kamu giderlerini karşılamak amacıyla cebri ve karşılıksız olarak alınan kaynaktır (Nadaroğlu, 1996: 215). Modern maliyecilere göre vergi; kamu giderlerini doğrudan doğruya karşılıksız ve sosyal hayatı düzenlemek amacıyla aldığı cebri ve zorunlu iktisadi değerlerdir (Türk, 2010: 111).

Vergileri dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Dolaylı vergiler, mal veya hizmetin satış fiyatı üzerine konan, servet ya da gelirin tüketim amacıyla elden çıkarılması durumunda alınan vergilerdir. Türk vergi sistemindeki dolaylı vergiler katma değer, özel tüketim, gümrük, damga, banka ve sigorta muameleleri, şans oyunları, konaklama ve dijital hizmet vergileri gibi vergilerden oluşmaktadır. Dolaysız vergiler gelir ve servet üzerinden alınan vergiler olarak ikiye ayrılır. Dolaysız vergilerin önemli bir kısmı gerçek ve tüzel kişilerin elde ettikleri servet ve servet transferinden doğan kazanç üzerinden alınır. Dolaysız vergilerde vergi mükellefi olanlarla vergi borcunu ödeyenler aynıdır.

Vergiler ekonomik büyümenin teşvik edilmesinde kullanılan mali bir araç olarak görülebilmekte ve maliye politikasının gerçekleştirilmesinde önem arz etmektedir (Turhan, 1993: 37). Maliye politikası araçları aynı zamanda mali teşvik araçlarıdır. Mali teşvik araçları vergi teşvikleri kapsamında değerlendirilmektedir. Vergi teşvikleri ilgili kanunlarda muafiyet, istisna ve indirim biçimlerinde görülmektedir. Vergi teşvikleriyle sadece iktisadi olarak büyüme, fiyat istikrarı, istihdam artışı ve kalkınma gibi makroekonomik göstergelerin iyileştirilmesi değil aynı zamanda maliye politikasının sosyal amacı olan vergi yükünün adil ve dengeli dağıtılması da amaçlanmaktadır (Yoruldu, 2021: 27-30). Diğer yandan vergilerle özel sektörden kamu sektörüne kaynak aktarılmakta, harcanabilir gelirin azalmasıyla ekonomik büyüme üzerinde daraltıcı etki ortaya çıkabilmektedir (Savaşan, 2013: 103). Vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi çeşitli iktisadi yaklaşımlar tarafından incelenmiştir. Ulus devletlerin olduğu klasik liberal dönemde vergi politikasının harcamanın finansmanını karşılamada en önemli araç olarak görülmüştür (Terzi ve Yurtkuran, 2016: 19-33). Klasik iktisadi

yaklaşımında devletin ekonomiye müdahale etmemesi düşüncesinden hareketle kamu harcamalarının dolaylı vergilerle finanse edilmesi görüşü ön plana çıkarılır iken, Keynesyen yaklaşımda, vergi ve kamu harcama çoğaltanıyla gelir ve dolayısıyla ekonomik büyüme etkilenebilmektedir. Arz yönlü iktisadi yaklaşımda vergiler arz açısından ele alınmakta ve vergi indirimleriyle arz artışı sağlanabileceği ifade edilmektedir. Keynesyen teorinin aksine Arz Yönlü İktisat Teorisi'nde vergi indirimlerinin yatırımlar üzerindeki etkisinin kamu harcamalarındaki artıştan daha fazla olduğu belirtilmektedir. Neo-Klasik büyüme modelinde ise vergi politikaları uzun dönem için etkili görülmez iken İçsel büyüme modellerinde vergi politikalarının uzun dönem büyüme oranları üzerinde etkili olduğu varsayılmaktadır. (Tokatlıoğlu ve Selen, 2017: 302).

Makro ekonomik dengelerin bozulduğu dönemlerde devletin ekonomideki önemi artmaktadır. Böyle dönemlerde devletin ihtiyaç duyduğu kaynak talebi artmakta, ödenen vergilerde bir artış meydana gelerek tasarruf arzı üzerinde olumsuz etkiler gündeme gelebilmektedir. Olumsuz etkiler faiz, kâr payı ve hisse senedi, sermaye kazancı gibi tasarruf kalemlerinden vergi alınmasından kaynaklanmaktadır. Gelir vergisinin artması bireyler üzerinde artan vergi yükü nedeniyle, ekonomik kararlara ilişkin tercihleri olumsuz etkileyebilmektedir. Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için yatırımlara, yatırımlar içinde tasarruflara ihtiyaç vardır. Vergi yükünde meydana gelen artış, tasarrufların azalmasına neden olabileceğinden ekonomik büyümede olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir (Turhan, 1998: 335-337). Aynı zamanda kurumlar vergisi açısından kısa vadede şirketlerin karının maksimum olduğu rekabetçi piyasa ortamında vergi yükümlüsü kurumların üzerine düşen vergiyi anında yansıtabilme gücü yoktur. Kısa vadede vergiler hemen yansıtılmadığı için firmalar yeni yatırım yapamamakta ve aynı zamanda üretimin azaltılması durumunda büyüme üzerinde olumsuz etki ortaya çıkabilmektedir. Kurumlar vergisinin etkinliğinin ise sektördeki yatırımlardan elde edilecek getirinin yönüne bağlı olduğu ifade edilmektedir. Yani kurumlar vergisi yatırımdan elde edilecek getiriye azaltıcı yönde etki yaratıyorsa verginin etkin olmadığını göstermektedir. Kurumlar vergisi fiili yatırımların etkin veya optimalden farklı olarak yatırımlarla ilgili karar değiştirici vergi olarak da değerlendirilmektedir. Bundan dolayı büyüme üzerinde olumsuz etkiye neden olabilmektedir. Kurum kazancını kendine konu edinen kurumlar vergisi, yatırım kararlarını sapıtılarak ekonomik büyüme üzerinde frenleyici etki gösterebilmektedir. Yüksek oranlı kurumlar vergisi risk alma eğilimini zayıflatarak riski yüksek yatırımları engelleyebilmektedir (Turan, 2008: 19).

Dolaylı vergiler ekonominin yapısına uygun olarak fiyatlarda değişime, tüketimin sınırlandırılmasına ve tasarrufun özendirilmesine katkı sağlayarak ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilmektedir. Özellikle bunlardan biri olan gümrük vergisinin ekonomiye olumlu katkıları vardır. Yurtiçi sanayi gümrük vergisiyle korunarak lüks tüketim azalmakta böylece mevcut kaynaklar verimli alanlara yönlenebilmektedir. Tüketim mallarına uygulanan dolaylı vergi, tüketimin maliyetini arttırarak tüketim tercihlerinde azalışa neden olabilmektedir. Böylece harcamaların kısılması nedeniyle elde kalan kaynakların, tasarruf yoluyla yatırım harcamalarına aktarılması sağlanabilmektedir (Paksoy ve Bakan, 2010: 158-159; Temiz, 2008: 3; Demircan, 2003: 111).

Mal ve hizmetler üzerine konan dolaylı vergiler, aynı zamanda kaynak dağılımında etkinsizliğe de yol açmaktadırlar. Harcamalar vasıtasıyla tüketicilerin ödemediği fiyat ile üreticilerin aldığı fiyatlar arasında farklılıklar oluşabilir. Aynı zamanda mal ve hizmetlerin nispi fiyatlarında da değişiklikler ortaya çıkarabilir. Bu değişiklik de fiyatlarda bozulmaya yol açıp, etkin olmayan bir kaynak dağılımı yaratabilmektedir (Paksoy ve Bakan, 2010: 158-159).

Bu çerçevede vergilerin ekonomik büyüme üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunabilmektedir. Olumlu etki olarak ekonominin kaynak talebini yükseltebilmekte, toplanan vergilerle yol yapımı ve telekomünikasyon gibi altyapı çalışmalarıyla iyileştirme yapılabilmektedir. Olumsuz etkisi ise üreticiler ve tüketiciler üzerinde bir kayıp yaratmasıdır. Bir ürünün vergilendirilmesi aynı zamanda karda düşüşe neden olmakta üretici ve tüketiciler karlarının büyük kısmını vergi ödemesine aktardığından bu kişilerin gelirlerinde azalış meydana gelebilmektedir. Oluşan azalış vergi sonrası kayıp olarak ifade edilmektedir. Artan vergi ile meydana gelen kayıp orantılı olarak yükselmekte ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Aynı zamanda vergilerin yatırımlar üzerindeki azaltıcı veya arttırıcı etki yapmasının sebebi artan vergi oranının yatırımları caydırması ya da vergi teşvikleri sonucunda azalan vergi oranlarının yatırımları arttırmasıdır (Turhan, 1993: 336).

Vergilerin Türkiye'deki gelişim süreci incelediğinde bu süreci 1980 öncesi ve 1980 dönemi sonrası şeklinde ikiye ayırarak değerlendirmek mümkündür. 1980 öncesi dönemde Cumhuriyetin ilk on yılında "Sanayi Teşvik Kanunu'nun çıkarılması, Aşar Vergisi'nin kaldırılması, Türkiye İş Bankası'nın kurulması gibi ekonomik düzenlemeler yapılmıştır (Yanpar, 2007: 97). 1930-1939 yıllarındaki verginin mali alana etkisi 1929'daki ekonomik bunalımla öne çıkmış ve vergilerden gelir sağlanması amaçlanmıştır. Bu dönemde vergiler harcama ve ücretler üzerinden alınmıştır. 1940-1950'li yıllarda Türkiye'nin savaşa girmemesine rağmen kamu harcamaları artmış ve artan kamu harcamalarının finansmanı vergi oranlarının artırılmasıyla karşılanmıştır (Ejder, 2000: 128). 1950 yılında Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi yürürlüğe girmiş ancak tarım sektörü vergi dışında bırakılmıştır 1960 yılında ise yapılan değişikliklerle tarım kesimi gelir vergisi kapsamında vergilendirilmiştir (Açıkgöz, 2008: 95). 1950-1959 yıllarında uygulanan maliye politikalarıyla; ticari alanda serbest piyasa, özel girişimcilik, devletçilik ve kamu yatırımlarında ağırlık ön plana çıkmış ve 1960 yılına kadar liberal politikalar uygulanmıştır. Bu dönem politikaları 1960- 1980 maliye politikalarına göre daha liberaldir (Tokatlıoğlu, 2009: 156). 1960-1970 döneminde kalkınma planlarının uygulanmasıyla vergi alanında önemli değişiklikler meydana gelmiş, bu değişiklikler özel tasarruflar, çalışma isteğinin artırılması gibi düzenlemeleri de kapsamıştır (Yanpar, 2007: 107). 1970-1980 döneminde ise Türkiye'de, vergisel olarak önemli yenilikler yapılmamıştır.

1980 dönemi ve sonrasında ise 24 Ocak 1980 Kararlarının yürürlüğe girmesiyle vergi alanında önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 24 Ocak kararlarıyla liberal ve dışa açık ekonomiye yönelik yeni vergi önlemlerinin alınması teşvik edilmiştir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla Türkiye'nin iktisadi yapısında değişiklikler yapılmış, maliye politikası yoluyla arz yönlü iktisatın hâkim olması sağlanmıştır. Dış ticarete liberalleşme ve dış satıma yönelik kalkınma, öncelikli hedef olmuş ve 1980 sonrası yıllarda vergi toplamaya yönelik politikaların yerine borçlanmaya yönelik politikalar uygulanmıştır. Devletin borçlarının artması yüksek oranlarda reel faizlerin fazla artmasına neden olmuştur. 1980'lerde bozuk iktisadi dengeler kamunun finansman gereksinimini arttırmış ve artan kamu harcamalarından dolayı 1985'in sonunda Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmiştir. Artan vergi hacmine rağmen kamu açıklarının fazla olması vergi gelirlerinin fazla artmasına engel oluşturmuş ve finansman için hükümet emisyon ve dış kaynaklara yönelmiştir. Emisyon ve dış borçlanma kısa zamanda enflasyon, işsizlik ve dış ödemede güçlükler yaratmıştır.

1990'larda kamu harcamalarının düşürülememesinden dolayı yapısal vergi reformları uygulamaya konulamamıştır. Bu da kamu açıklarının artarak borçlanmanın sınıra gelmesine neden olmuştur. Ödemeler bilançosu açıklarındaki artış yabancı para talebi artışına ve kurlarda Aralık 1993'ten sonra hızlı bir yükselişe neden olarak 1994 krizine yol açmış ve 5 Nisan 1994'te istikrar kararları alınmıştır. Alınan kararlarla serbest piyasa ekonomi çerçevesinde Türkiye'nin para, mal, emek ve döviz piyasasında ortaya çıkan aksaklıklar giderilerek yüksek enflasyonun önlenmesi amaçlanmıştır (Turan, 2011: 64). 1999'da yaşanan Marmara depremi Özel İletişim Vergisinin çıkmasına yol açmıştır. 2000'ler vergileme politikaları açısından güçlü gelişmelerin yaşandığı yıllardır. Mali sistemde yaşanan engeller Kasım 2000'de likidite krizine yol açarak 2001 krizinin yaşanmasına neden olmuştur. 2001'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla dolaylı vergi kalemlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Artan kamu finansman ihtiyacına karşı 2002'de Özel Tüketim Vergisi getirilmiştir (Yanpar, 2007: 115). Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisinin (ÖTV) önem kazanmasıyla dolaylı vergiler dolaysız vergiler karşısında artış sağlamıştır. Diğer yandan 2008'de ABD'de başlayıp diğer ülkelerde de etkisi hissedilen küresel finansal kriz Türkiye'de de derinden hissedilmiş, özel tüketim ve yatırım harcamalarını azaltarak, üretim ve istihdamda azalışlar yaşanmasına neden olmuştur. Finansal krizi önlemek amacıyla çeşitli önlemlerle birlikte maliye politikası da uygulanmıştır. Küresel krizin etkilerini yok etmek amacıyla bazı sektörlerde KDV ve ÖTV gibi vergi indirimleri uygulanmıştır. KDV ve ÖTV'de yapılan indirimler ekonomiyi olumlu yönde etkilemiş, fakat krizin ekonomi üzerindeki etkisini gidermede etkili olmamıştır (TOBB, 2009: 14).

2. Literatür Taraması

Diğer yandan literatürde de vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen çeşitli çalışmaların varlığı görülmektedir.

Bu çalışmalardan biri olan Veronika & Lenka (2012)'nin 1998-2010 dönemine ilişkin AB üyesi 27 ülke üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında kurumlar vergisinin ekonomik büyüme

üzerinde negatif yönde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Stoilova (2017)'da, 28 AB ülkesi için yapmış olduğu panel veri analizinde vergi gelirlerinin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini tespit etmiştir.

Wildmalm (2001), ise 1965- 1990 döneminde 23 OECD ülkesinden toplanan kesitsel verileri kullanarak yaptığı çalışmada, vergi yapısı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Vergi geliri ve iktisadi büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Furceri ve Mourougane (2008'de) 26 OECD ülkeleri için yaptıkları ve 1965-2007 dönemini kapsayan panel veri analizlerinde vergi oranlarıyla ekonomik büyüme arasında uzun dönemde negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Abdiyeva ve Baygonuşova (2016)'nın çalışmalarında Kırgızistan için 1995-2014 dönemi incelenmekte ve veri olarak da dolaylı-dolaysız vergiler ve GSYİH kullanılmaktadır. Dolaylı vergi gelirleri ile GSYİH arasında pozitif yönlü bir ilişki, dolaysız vergi gelirleriyle negatif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

Lee ve Gordon (2005)'da 1970-1997 dönemleri için 70 ülkeye ait verileri yatay kesit veri seti ile analiz ederek vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. İncelenen dönemde ekonomik büyümenin diğer belirleyicileri kontrol altındayken, kurumlar vergisinde meydana gelen artışın ekonomik büyümeyi azaltacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Skinner (1988) ise 31 Afrika ülkesi için regresyon analizini kullanarak yaptığı çalışmada 1965-1982 yılları arasında vergilerin sermaye ve işgücü arasındaki verimliliğini incelemiştir. Vergilerde meydana gelen artışın sermaye ve işgücü arzında düşüşe yol açtığı ve bu durumdan hareketle dolaysız vergilerde meydana gelen artışın büyüme üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

King ve Rebelo (1990)'nun çalışmada ise 1970-1988 döneminde 28 ülke için yaptıkları analizlerinde vergiler ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki bulmuşlar ve vergi oranlarının artmasının ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini belirlemiştir.

Mashkoo vd. (2010)'nin Pakistan için yaptığı çalışmalarında 1973-2008 dönem verilerini kullanmış ve uzun dönemde toplam vergi gelirlerinin ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini bulmuşlardır. Ayrıca toplam vergi geliri içinde dolaylı vergilerin payının fazla olmasının da ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Taha, Nanthakumar ve Colambage (2011) Malezya için yaptıkları çalışmalarında 1970- 2009 dönem verilerini kullanarak kısa dönem için HDM (hata düzeltme metodu), uzun dönem içinde Johansen Eş bütünleşme testiyle yaptıkları analizlerine göre vergilerin kaynak tahsisini olumsuz etkileyerek ekonomik büyümeyi bozucu etkiler meydana getirdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Yine Türkiye ekonomisi içinde vergi gelirleriyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların varlığı mevcuttur. Örneğin, Mucuk ve Alptekin (2008) çalışmada dolaylı ve dolaysız vergi türlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz edebilmek amacıyla 1975-2006 dönemlerini baz alarak VAR analiz tekniğini kullanmıştır. Kısa dönemli Granger nedensellik ilişkisine göre dolaylı ve dolaysız vergilerle tek yönlü ilişkiye ulaşılırken uzun dönemde dolaylı vergilerden ekonomik büyümeye çift yönlü ilişkiye ulaşılmıştır. Demir ve Sever (2017)'de çalışmalarında, 1980-2014 dönemine ait, vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemiyle Türkiye'nin de bulunduğu 11 OECD ülkesi için incelemiştir. Yapılan çalışmada reel GSYİH, reel toplam vergi gelirleri, reel dolaysız vergiler ve reel dolaylı vergiler veri olarak alınmıştır. Uzun dönemde, dolaysız vergilerde meydana gelen artışın gelir seviyesinde azalma yarattığı sonucuna ulaşmışlardır. Göçer (2010)'de Türkiye'de 1924-2009 verileriyle yaptığı eş bütünleşme analizinde dolaylı-dolaysız vergiler ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğu ve uzun dönemde dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyümeyi arttırdığını belirlemiştir. Ancak uzun dönemde dolaysız vergilerin ekonomik büyümeyi dolaylı vergiye göre daha çok arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Kızılkaya (2018)'da yaptığı analizinde Türkiye'de 1976-2016 yılları için dolaylı-dolaysız vergi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eş bütünleşme yöntemiyle analiz etmiştir. Uzun dönem içerisinde dolaysız vergilerin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, dolaylı vergilerin ise ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini tespit etmiştir. Yılmaz ve Tezcan (2007) ise yaptığı analizlerinde vergi hasılatı ve sabit sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye üzerindeki etkisini 1980-2005 dönemine ait yıllık verilerle incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre, GSMH ve dolaylı vergiler

arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu GSMH ile dolaysız vergiler arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Terzi ve Yurtkuran (2016)'da, 1980-2013 yıllık verileriyle dolaysız- dolaylı vergilerle GSYİH arasındaki ilişkiyi Toda Yamamoto nedensellik testi ile analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre dolaysız vergilerle ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedenselliğe ulaşılmıştır. Ekonomik büyümeden dolaysız vergilere pozitif, dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

3-Ekonometrik Model ve Yöntem

Türkiye'de dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyümeye olan etkisinin analiz edilmesinde Cobb-Douglas üretim fonksiyonu dikkate alınarak ekonometrik model kurulmuş ve değişkenlerin birim kök testleri yapılarak, VAR analizi ve Johansen eş bütünleşme yöntemiyle uzun dönemli ekonomik ilişkiler incelenmiştir. Dolaylı ve dolaysız vergi türlerinin gelirden meydana getirdiği değişiklikleri incelemek amacıyla Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan faydalanılmaktadır.

Çalışmada 1990-2019 yılları arasını kapsayan veriler kullanılmıştır. Veriler Kamu Mali Yönetim ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü (Maliye Bakanlığı), Dünya Bankası veri tabanı verileri kullanılarak elde edilmiştir. Aşağıda oluşturulan Cobb -Douglas üretim fonksiyonunun da K, L ve T simgeleri sırasıyla özel sektör yatırımlarını, işgücü ve vergileri temsil etmektedir.

$$Y = F(K, L, T)$$

Bu fonksiyonun logaritması alındığında aşağıdaki model elde edilmiş ayrıca vergilerde dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere iki şekilde modele eklenmiştir.

$$Y = \alpha + \beta \ln K + \lambda \ln L + \lambda \ln DL + \epsilon \ln DLS + e$$

Modelde özel sektör yatırımları (K) ve emeğe ilaveten (L), dolaylı vergilerin (DL) ve dolaysız vergilerin (DLS), kişi başına düşen gelire (Y) ifade edilen büyüme üzerindeki etkisine bakılacaktır.

7 Seriler arasında uzun ve kısa dönemli ilişkiyi tespit etmek için eş bütünleşme analizi yapılmaktadır. Eş bütünleşme analizi yapılabilmesi içinde serilerin durağanlık derecelerine bakılmaktadır. Vergilerin Türkiye'nin ekonomik büyümeye etkisini incelenirken güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen ADF ile Phillips ve Peron (1988)'un Phillips Peron birim kök testleriyle serilerin durağanlığı analiz edilmiştir.

Tablo 1. Augmented Dickey Fuller, 1981 (ADF) Birim Kök Testleri

	<i>Seviye</i>			<i>Birinci fark</i>		
	Sabit	Sabit ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz	Sabit	Sabit ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz
LY	0.136029 (0.9631)	-2.504366 (0.3238)	3.368835 (0.9995)	-5.428604 (0.0001)	-5.338263 (0.0009)	-3.974055 (0.0003)
LK	-0.781303 (0.8095)	-2.610495 (0.2786)	1.970575 (0.9861)	-5.572501 (0.0001)	-5.449617 (0.0007)	-4.917947 (0.0000)
LL	-2.264683 (0.1903)	-0.785081 (0.9556)	0.802314 (0.8797)	-2.553102 (0.1153)	-6.274409 (0.0001)	-2.639235 (0.0104)
LDLV	-2.380398 (0.1557)	1.067229 0.9998	0.925745 0.9010	-4.361856 0.0019	-5.466752 0.0007	-4.329868 0.0001
LDLSZV	-2.384149 (0.1547)	-2.499621 (0.3254)	0.233939 (0.7470)	-5.137931 (0.0003)	-5.038372 (0.0019)	-5.236160 (0.0000)

KRİTİK
DEĞERLER

%1	-3.679322	-4.309824	-2.647120	-3.689194	-4.339330	-2.656915
%5	-2.967767	-3.574244	-1.952910	-2.971853	-3.587527	-1.954414
%10	-2.622989	-3.221728	-1.610011	-2.625121	-3.229230	-1.609329

ADF birim kök testinde hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur

H_0 = Seri durağan değildir(seri birim kök içermektedir)

H_1 =Seri durağandır(seri birim kök içermemektedir)

ADF birim kök test istatistik değerinin mutlak değeri, kritik değerin mutlak değerinden küçükse H_0 hipotezi kabul edilerek alternatif hipotez olan H_1 hipotezi reddedilmektedir. Serinin birim kök içerdiği ve durağan olmadığı kabul edilmektedir. Ancak ADF birim kök istatistik değerinin mutlak değeri, kritik değerlerin mutlak değerinden büyükse, H_0 reddedilmekte, alternatif hipotez olan H_1 ise kabul edilmektedir. Serinin birim kök içermediği ve durağan olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.Tablo 5.12 incelendiği zaman LnY, LnDL, LnDLS serilerinin seviyede birim kök içerdiği görülmüş olup bu sebeple serilerin birinci farkı alınması durumunda birim kök içermediği ve durağan olduğu tespit edilmiştir. LnL değişkeni birinci farkında sınıandığında ise sabitsiz ve trendsiz modelde durağan hale gelmediği gözlenmektedir Burada LnL değişkeni için uygulamada sık kullanılan diğer birim kök testlerinin de tahminlerine yer verilerek, entegrasyon derecesinin ne olduğu araştırılmaktadır.

Tablo 2. Phillips Peron, 1988 (PP) Birim Kök Testi

	<i>Seviye</i>			<i>Birinci Fark</i>		
	Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz	Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz
LL	-1.583417 (0.4780)	-0.617779 (0.9701)	-0.194758 0.6074	-4.921247 0.0005	-6.318942 (0.0001)	-4.999178 (0.0000)
KRİTİK DEĞERLER						
%1	-3.679322	-4.309824	-2.647120	-3.689194	-4.323979	-2.650145
%5	-2.967767	-3.574244	-1.952910	-2.971853	-3.580623	-1.953381
%10	-2.622989	-3.221728	-1.610011	-2.625121	-3.225334	-1.609798

Tablo incelendiği zaman H_0 hipotezi Phillips Peron, 1988 (PP) birim kök testinde, LnL serisinin seviyede durağan olmadığını fakat birinci farkta birim kök içermediği ve durağan hale geldiğini göstermektedir.

Diğer yandan zaman serisi çalışmalarında kullanılan bağımlı- bağımsız değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkileri analiz ederken serinin gecikme uzunluğu önem teşkil etmektedir. Serinin gecikme uzunluğu VAR analizi ile bulunmaktadır.

Tablo 3. Modelin VAR Analizi Sonuçları

<i>Lag</i>	<i>logL</i>	<i>LR</i>	<i>FPE</i>	<i>AIC</i>	<i>SC</i>	<i>HQ</i>
0	147.2057	NA	2.67e-11	-10.15755	-9.919654	-10.08482
1	280.0842	208.8091*	1.24e-14*	17.86316*	16.43580*	-17.42680*
2	295.0106	18.12487	3.08e-14	-17.14361	-14.52678	-16.34362

*Kriter tarafından seçilen uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir.

VAR analiz sonucuna baktığımızda LR, FPE, AIC, SC ve HQ bilgi kriterleri birinci gecikmenin model için uygun gecikme olduğunu belirlemektedir Model için AIC bilgi kriteri uygun bulunarak birinci gecikmenin model için uygun gecikme sayısı kabul edilmiştir. Seçilen gecikme uzunluğunun otokorelasyonlu olmaması gerekmektedir.

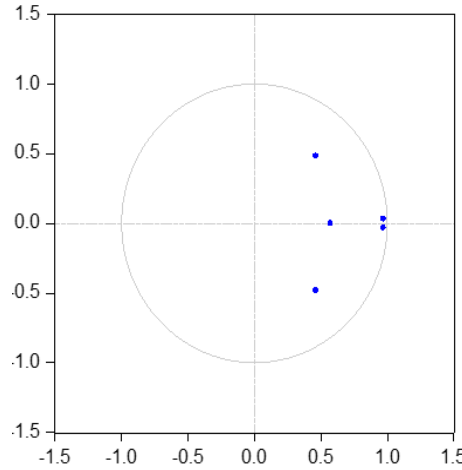

Tablo 4. Diagnostik Test Sonuçları

VAR ANALİZİ OTOKORELASYON TESTİ		
GECİKME	LM İST	PROB
1	19.18805	0.7978
2	26.90480	0.3775
3	19.65997	0.7750
4	29.40245	0.2629
VAR DEĞİŞEN VARYANS ANALİZİ		
Kİ-KARE İST	154.5205	
PROB	0.3833	
NORMALLİK DAĞILIM TESTİ		
JB JOİNT	9.170692	
PROB	0.5160	

Seçilen gecikme uzunluğunda VAR modelinde otokorelasyon yoktur kurulan H_0 hipotezi kabul edilerek otokorelasyon içermediği görülmektedir. Diğer taraftan değişen varyans olmadığına dair kurulan H_0 hipotezi kabul ederek serinin değişen varyanslı olmadığı kabul edilmiştir. Normallik dağılım analizine bakıldığında zaman normal dağıldığı görülmektedir.

Şekil1. Karakteristik Polinomların Ters Kökleri

Bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkinin uzun dönemli mi kısa dönemli mi ilişki olup olmadığını tespit etmemizi sağlamak için ise Johansen ve Juselius, (1990)'un geliştirdiği Johansen eşbütünleşme testindeki iz(trace) ve maksimum özdeğer(max. eigen) istatistik değerleri kullanılmaktadır. Eşbütünleşme analizinin hipotez kurulumu aşağıdaki gibidir.

H_0 = Eş bütünleşme yoktur

H_1 = Eş bütünleşme vardır.

İstatistik değerleri kritik değerlerden büyük olduğu durumda H_0 hipotezi reddedilirken alternatif hipotez kabul edilmektedir. Tersisi durumda ise istatistik değeri kritik değerden küçük olduğunda H_0 hipotezi kabul edilirken alternatif hipotez reddedilir.

Tablo 5. Modelin Eşbütünleşme Analizi

H_0	Trace	İstatis-	%5kritik	prob	Max.Eigen İs-	%5 kritik prob
rank=r	tiği	değer	değer		tatistiği	değeri

r=0*	83.89311*	79.34145	0.0217	47.27383*	37.16359	0.0025
r=1	36.61929	55.24578	0.6887	28.29818	30.81507	0.6868
r=2	18.32111	35.01090	0.8063	11.28500	24.25202	0.8208
r=3	7.036109	18.39771	0.7785	4.421476	17.14769	0.9404
r=4	2.614634	3.841466	0.1059	2.614634	3.841466	0.1059

Modelin eş bütünleşme test sonuçları Tablo (5)'de gösterilmiştir. İz (trace istatistiği) istatistiğine göre vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu görülmektedir.

Tablo 6. Modellerin Normalize Edilmiş Vektörler

LY	LK	LL	LDL	LDLS
1.000000	-0.226164	-0.502958	-0.134213	0.139807
	(0.01777)	(0.06193)	(0.04180)	(0.02812)

( ), değerlerin standart hataları (*), değerlerin t istatistiği

Kurulan modellerdeki değişkenler arasında tespit edilen normalize edilmiş vektör şu şekilde yazılmaktadır;

$$\text{LnY} = 0.226164 \text{ LnK} + 0.502958 \text{ LnL} + 0.134213 \text{ LnDL} - 0.139807 \text{ Ln DLS}$$

Tahmin edilen ekonometrik modele göre, uzun dönemde Türkiye'de ekonomik büyüme değişkeni olarak kullanılan kişi başına geliri (LnY), dolaylı vergiler/GSYİH oranı olarak kullanılan (LnDL), sermaye olarak kullanılan (LnK), işgücüne katılım olarak kullanılan (LnL) pozitif; dolaysız vergiler /GSYİH olarak kullanılan (LnDLS) ise negatif yönlü etkilemektedir. Kat-sayıların ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede dolaysız vergilerdeki artışın ekonomik büyümeyi azalttığı, dolaylı vergilerdeki artış ise ekonomik büyümeyi artırdığı söylenebilecektir.

Sonuç

Kamunun harcamalarını finanse etmek amacıyla vatandaşlarından aldığı vergiler aynı zamanda bazı ekonomik amaçların gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılabilen etkin bir maliye politikası aracıdır. Bu amaçlardan bir olan ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesinde, diğer maliye politikası araçlarıyla birlikte vergilerde kullanılabilir. Vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ise harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler ve gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergi türlerine göre farklılıklar gösterebilmektedir. En genel biçimiyle dolaysız vergiler üretimde maliyet artışına, gelir ve tasarruf azalışlarına neden olabilmektedir. Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için yatırımlara, yatırımlar içinde tasarruflara ihtiyaç vardır. Dolaysız vergi yükünde meydana gelen artış nedeniyle tasarrufların azalması ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir. Dolaylı vergiler ise ekonominin yapısına uygun olarak fiyatlarda değişime, tüketimin sınırlandırılmasına ve tasarrufun özendirilmesine katkı sağlayarak ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilmektedir. Ancak bu yaklaşım dolaylı vergilerin sadece ekonomik büyüme üzerindeki etkisi için söylenebilir iken dolaylı vergilerin vergide adalet ilkesi ve gelir dağılımında yarattığı olumsuzluklar nedeniyle optimal bir vergi türü olduğu ifade edilemeyecektir. Özellikle gelişmiş ülkelerin vergi sistemleri içerisinde dolaysız vergilerin ağırlıklı olarak yer alması da bu yaklaşımı doğrular niteliktedir.

Türkiye ekonomisinde de 24 Ocak 1980 kararlarıyla dışa dönük ekonomik politikalar izlenmeye başlanmış ve vergi politikaları da bununla birlikte değişim göstermiş ve dolaylı vergiler ön plana çıkmıştır. Dolaylı vergilerin ön plana çıkmasında devletin vergi toplama konusunda etkin ve denetimli politikalar izlememesi etkilidir. Dolaylı vergilerin toplanması dolaysız vergilere göre daha kolaydır. 1985'te KDV'nin ve 2002 yılında ÖTV'nin yürürlüğe girmesinin de etkisi büyük olmuştur. Dolaysız vergilerin daha adil ve eşitlikçi olmasına rağmen ülkemizde dolaylı vergiler ağırlıktadır.

Türkiye için vergilerin ekonomik büyüme etkisi incelenirken Dolaylı vergi/GSYİH ve Dolaysız vergi/GSYİH oranları kullanılarak ekonometrik analiz yapılmış ve Cobb-Douglas üretim fonksiyonu kullanılarak model tahmin edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 1990-2019 dönemini içeren yıllık verilerdir. Yapılan analizler sonunda Dolaylı Vergi/GSYİH ve Dolaysız Vergi/GSYİH oranları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Dolaylı vergilerdeki bir artışın ekonomik büyümeyi artırdığı, dolaysız vergilerdeki artışın ise ekonomik büyümeyi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Abdiyeva, R. ve Baygonuşova, D. (2016), “Geçiş Ekonomilerinde Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Kırgızistan Örneği”, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 53, s. 59-71.
- Açıkgöz, Ş. (2008), “Türkiye’de Vergi Gelirleri, Vergi Yapısı ve İktisadi Büyüme İlişkisi, 1968-2006”, Ekonomik Yaklaşım, 19(68), s. 91-113.
- Demir, M. ve Sever, E. (2017), “Vergi Gelirleri Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Panel Veri Analizi”, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), s. 51-66.
- Demircan, E. S. (2003), “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21, s. 97-116.
- Dickey, D. A. and Fuller, W. A. (1981), “Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with A Unit Root”, Econometrica: Journal of the Econometric Society, p. 1057-1072.
- Ejder, L. H. (2000) .“Türkiye’de Vergi Politikaları”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:1, (çevrimiçi) http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/2/1/10.pdf, 18.02.2010
- Furceri, D., and Karras, G. (2008), “Tax Changes and Economic Growth: Empirical Evidence for a Panel of OECD Countries”, ECB Public Finance Workshop Frankfurt, p. 1-29.
- Göçer, İ., Mercan, M., Bulut, Ş. ve Dam, M. (2010), “Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28, s. 97-110.
- Johansen, S. and Juselius, K. (1990), “Maximum Likelihood Estimation and Inference On Cointegration-With Applications to the Demand for Money”, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 52(2), p. 169-210.
- Kızılkaya, F., ve Dağ, M. (2018), Türkiye’de Vergi Gelirleri - Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dönemsel Bir Analiz. Türkiye’de Güncel ve Mali Sorunlar.
- King R.G. and Rebelo S. (1990), “Pulic Policy and Economic Growth: Devolving Neoclassical Implications”, Journal of Political Economy, 98:5, p. 126- 150.
- Lee, Y. and Gordon, R. H. (2005), “Tax Structure and Economic Growth”, Journal of Public Economics, 89(5-6), p. 1027-1043.
- Mashkoo, M., Yahya, S. ve Ali, S. A. (2010), “ Tax Revenue and Economic Growth: An Empirical Analysis for Pakistan”, World Applied Sciences Journal. 10(11), p. 1283- 1289.
- Mucuk, M. ve Alptekin, V. (2008), “Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)”, Maliye Dergisi, 155(2), s. 159-174.
- Nadaroğlu, H. (1985), Kamu Maliye Teorisi, Sermet Matbaası.
- Nadaroğlu, H. (1996), Kamu Maliyesi Teorisi, Beta Basım.

- Paksoy, S. ve Bakan, S. (2010), "Türkiye'de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri (1980 Sonrası)", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), s. 150-170. www.esosder.org, (Erişim Tarihi,10.01.2020).
- Phillips, P. C. and Perron, P. (1988), "Testing for A Unit Root In Time Series Regression", *Biometrika*, 75(2), 335-346.
- Skinner, J. (1988), "Taxation and Output Growth in Africa", International Economics Department, World Bank. Working Paper Series, No: 73.
- Stoilova, D. (2017), "Tax Structure and Economic Growth: Evidence From the European Union", *Contaduría Administracion*, 62, p.1041-1057.
- Taha, R., Nanthakumar, L. and Colombage, S. R. (2011), "The Effect of Economic Growth on Taxation Revenue: The Case of a Newly Industrialized Country", *International Review of Business Research Paper*, 7(1), p. 319-329.
- Temiz, D., (2008), "Türkiye'de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", 2. Ulusal İktisat Kongresi, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir.
- Terzi, H. ve Yurtkuran, S. (2016), "Türkiye'de Dolaylı/Dolaysız Vergi Gelirleri ve GSYH İlişkisi", *Maliye Dergisi*, 171, s. 19-33.
- Tokatlıoğlu, M., (2009), *Avrupa Birliğinde Maliye Politikası Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, İstanbul: Alfa Basım.
- Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2017), *Maliye Politikası*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1.Baskı.
- Turan, T. (2008), *Maliye Politikası Araçlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri, Bir Literatür İncelemesi*, 3 Mahalli İdarelerde Performans Yönetimi ve Riskleri.
- Turan, T. (2011), *Maliye Politikası ve Ekonomik Sorunlar: Türkiye Örneği*, T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara.
- Turhan, S. (1993), *Vergi Teorisi ve Politikası*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Turhan S. (1998), *Vergi Teorisi ve Politikası*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Türk, İ. (2010), *Kamu Maliyesi,(Mevzuattaki Değişikliklere ve Son İstatistik Verilerine Göre Güncelleştirilmiş 8. Baskı*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (2009), *Ekonomik Rapor, 2009*. <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/ekonomikrapor2009.pdf>,(28/05/2019).
- Veronika, B. and Lenka, J. (2012), "Taxation of Corporations and Their Impact on Economic Growth: The Case of EU Countries", *Journal of Competitiveness*, 4(4), p. 96-108.
- Yanpar, A. (2007), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, F. ve Tezcan, N. (2007), "Vergi Hasılatı ve Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi: Ekonometrik Bir İnceleme", 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi (s.1-14), Malatya: İnönü Üniversitesi.

Türkiye Ekonomisinde Dolaylı Ve Do-Laysız Vergilerin Ekonomik Büyümeye Etkileri
The Effects Of Indirect And Direct Taxes On Economic Growth In The Turkish Economy

Yoruldu, M (2021), Gelir Vergisinde Teşvik Uygulamaları(Muafiyetler, İstisnalar ve İndirim-
ler), Ankara: Gazi Kitabevi.